

KIRJA-ARVIOITA

JOKAINEN TUNTEE FOUCAULT'N – MUTTA KUKA OLI FOUCAULT?

Didier Eribon: Michel Foucault.
Vastapaino. Tampere 1993.
440 s. Alkup. 1991, käänt.
Päivi Järvinen ja Pertti Hynynen.

Maassamme on viime vuosina ilmestynyt 5–25 vuotta jälkijättöisesti suuri joukko uudempien ranskalaisajattelijoiden teoksia ja heidän lyhyempiä kirjoituksiaan. Ken on lukenut samoja tekstejä alkukielellä, joutuu ihmeisiin. Usein on hyvin vaikeaa nähdä mitään yhteyttä käännöksen ja alkutekstin välillä. Ranskalaisälykköjen nimissä kulkevien teosten hankinnassa täytynee siis olla jotain erityisen muodikasta.

Aika ja kulttuuriero ovat kovin usein tempaiseet käännöstekstit kokonaan irti siitä intellektuaalisesta miljööstä, jossa ne ovat syntyneet. Nimenomaan suhteessa siihen tekstit ovat alunperin olleet ymmärrettävissä. Ranskalaisälyköt tapaavat olla huolimattomia viitteiden teossa. Siksi jälkijättöinen suomalaislukuja on pihalla kuin lumiukko. Hänhän ei voi tuntea kirjoittajan motivaatiota tämän ankarasti kiivaillessa joitakin näkemyksiä vastaan ja joidenkin muiden näkemysten puolesta. Tosin sama ongelma valitsee kaikkia muita tekstejä kuin aikalaistekstejä luettaessa.

Foucault oli Foucault, siis suoraan käsite, Ranskassa jo 1960-luvun lopulla. Hän oli sitä muutamille suomalaisille tienraivaajille jo 1970- ja 1980-lukujen taitteessa. Lähinnä Ilkka Heiskasen ansiosta Foucault'sta tuli Foucault useille valtiopineille 1980-luvun alusta alkaen. Itse löysin Foucault osin itsenäisesti, mutta Heiskasen välillinen ja välitön vaikutus motivoi minut aikanaan perehtymään Foucault'hon syvemmin ja kehittämään Foucault'n ajatusten eräitä sovelluksia omassa töissäni. Voisin jopa sanoa, että olen – sekä hyödykseni että vahingokseksi – saanut ranskankielen perustaitoni lukemalla Foucault'n ja muiden saman ajan rans-

kalaisintellektuellien tekstejä. Nytemmin sen sijaan jo hitaimminkin reagoiva suomalaislitteraatti puhuu foucault'laisittain esimerkiksi »diskurseista».

Foucault'sta on vähitellen tullut merkittävä ajatusten virittäjä esimerkiksi valtio-opin, juridiikan, sosiaalityön ja jopa laskentatoimen tutkimuksessa. Ellei joku usko ainakaan laskentatoimesta lausumaani, ryhtyköön lukemaan hyvämaineisen, vireän ja älyllisesti antoisan aikakauslehdin *Accounting, Organizations and Society* viime vuosien numeroita. Käsitteet laskentatoimen hengenköyhyydestä karisevat silloin tuossa tuokiassa ja lukija joutuu intellektuaaliseen häpeään.

Kukin mainituista oppialoista tutkii muun muassa juuri sitä, mitä Foucault tutki. Kysymys on tiedon ja vallan suhteista ja niin sanotun mikrovalian ilmiöistä. Kysymys on samoin ihmisten määrittämisestä vallan alaisina ja vallalle alistaisina olentoina, kun heille kohdennetaan tiettyjä annoksia valtaa tai kun valtaa kohdennetaan heiltä pois ja heitä kohtaan. Samoin kysymys on siitä, että ihmiset joutuvat fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen normeeramisen kohteiksi samalla kun myös heitä koskevat toimenpiteet normeerautuvat analogisesti. Ihmisiin kohdistuvalla laskentatoiminnalla on tässä normeeramisessa oma erityinen ja tärkeä roolinsa. Tällaiselle toiminnalle perustuvat esimerkiksi väestönlaskennat, tautitilastot, potilaskertomukset, rikosrekisterit, huono-osaisten tuentarpeiden määrittelyt hyvinvointivaltiossa sekä arkiproosallinen tavoite- ja tulosbudjetointi.

Elämäkertateoksen kääntäminen on kokonaan toinen asia kuin jälkijättöinen ranskalaisteosten saattaminen kielitaidottomana avuttoman lukijakunnan käsiin. Foucault-elämäkerran kääntämistä voi jopa sanoa kulttuuriteoksi. Sen voi hyvin rinnastaa muutama vuosi sitten ilmestyneeseen ja samoin kiintoisaan Sartre-elämäkerran käännökseen.

Ranskan provinssien vauraasta ylemmästä keskiluokasta polveutuva Foucault oli vakavasti neuroottinen nuori käyttäytymishäiriöineen, monine itsemurhayrityksineen ja sukupuolisen identiteetin ongelmineen. Kolmissakymmenissä hän kuitenkin löysi sekä intellektuaalisen että homoseksuaalisen minänsä vakiintuen sekä ammatillisesti että asettuen kiinteään parisuhteeseen koko loppuelämäkseen.

Eribon tarjoaa sen stereotyyppisen tulkinnan, että Foucaultkin kuului niihin mielenterveysongelmista kärsiviin nuoriin, jotka suuntautuvat psykologiaan omia kärsimyksiään ymmärtääkseen. Luultavasti onneksemme Foucault omalla tavallaan ratkaisi nuoruutensa ja nuoren aikuisuutensa vakavat kehitysongelmat.

Kummajaisesta kuoriutui salamanopeasti osava hallintomies. Foucault näytti nämä leijonankyntensä nostaessaan Ranskan kulttuurikeskuksen Ruotsin Uppsalassa parissa vuodessa kukoistukseen. Varsovan ja Hampurin kautta hän sitten kiersi Clermont-Ferrandin provinssiopiston ja pohjoisafrikkalaisen Tunis'n yliopiston kautta ranskalaisen hengentieteen keskipisteeseen Pariisiin. Hän kohosi tärkeän ranskalaisen arki-instituution *Collège de France* professoriksi vain 43-vuotiaana vuonna 1969. Oppialaksi määriteltiin »ajatusjärjestelmien historia». Vaihtoehtona oli ollut ja väikkyi vastedeskin utjakan korkeakoulu- ja kulttuurimanagerin ura, joka ei kuitenkaan koskaan toteutunut.

Vuosikymmenet vasemmistolaisista ajattelua hellästi rakastaneet ranskalaisälyköt pitivät Foucault'ia 1960-luvun lopulle saakka jopa patustana porvarina, kunnes Foucault käänsi kelkkansa suuntaa. Sittemmin hänet tunnettiin muun muassa vankien aseman parantamiseen tähtäävien älymystöliikkeiden lipunkantajajäsenenä. Foucault'n poliittisten aktiviteettien moninaisuus johti hänet jopa tarttumaan ulkomaanreportterin kynään Iranin vallankumouksen aikana. Poliittisena henkilönä Foucault'n toiminnassa kyllä oli hieman sinne tänne huiskinnan sävyä.

Sivuutan Foucault'n varsinaisen älyllisen työn sisäiltökysymykset. Ne selviävät yleisesti saatavilla olevaan Foucault'n tuotantoon perehtymällä. Foucault'n askeltaminen strukturalismin sävyisestä tiedonarkeologiasta Nietzsche-vaikutteiseen tiedongeneologiaan kuuluu hänen intellektuelliin kehityksensä yleisesti tunnettuihin virstantyöväisiin.

Elämäkerta piirtää kuvan uuttesta ja uupumattomasta oppineesta, jolla oli sammumaton uuden tutkimisen kutsumus, »*volonté de savoir*», »tiedontahto» tai tutummin »sammumaton tiedonjano». Foucault ei kuolinkellojensa jo miltei soidessaan lakannut uurastamassa arkistoissa ja kirjoitustöiden parissa. Collège de Francehan

on eräänlainen epäkoulutusinstituutio. Se ei anna tutkinto-opetusta ja sen professoreiden luennointivelvollisuus on minimaalinen. Heille jää ruhtinaallisesti aikaa muihin aktiviteetteihin.

Eribonin Foucault-elämäkerta piirtää näkyviin pienen pyörivän piirin, jossa hyörivät keskenään monet ranskalaisen älyllisen elämän kärkinimet. Jo hiemankin Ranskan viime vuosikymmenten älylliseen historiaan perehdyttyään tietää, mitä tarkoittaa, kun Foucault'n kanssa vuorovaikutuksessa olivat esimerkiksi Gilles Deleuze, Roland Barthes, Jean Hyppolite tai Jean-François Lyotard. Kukaan ei ollut sitä mitä he olivat eristyneenä yksilönä, vaan niiden verkostojen jäsenenä, joihin hän kuului.

Eribon rakentaa Foucault-elämäkertaansa tietyn dramaattisen jän-

nitteen. Eribon kirjaa esiin, että Foucault olisi, osin henkilökohtaisista syistä, rakentanut niin suuren osan tuotantonsa sairauden, poikkeavuuden, rikollisuuden ja rangaistusten tarkastelun ympärille. Pariisin nuorissa intellektuaalipiireissäkin homoseksualismi ei sentään vielä 1950-luvulla ollut kenen tahansa jokapäiväinen harrastus, vaan vähintään arkailun kohde. Aihetta oli kenties aivan elämänikäiseen traumaan.

Eribonin teoksen perusteella saa sen kuvan, että kun Foucault viimeisissä teoksissaan laati seksuaalisuuden historiaa, hän tavallaan rakensi myös henkilökohtaista selitysmallia omalle kohtalosisidonnaisuudelleen. Hän tutki sukupuolisuutta määrittäviä diskursseja, joihin liittyi ja jotka liittyivät sellaisiin ilmiöihin kuin ruumiillisuus ja suhtautumi-

nen siihen sekä hoito ja huolenpito. Nämä ilmiöt omaavat tiettyä metaforista luonnetta, joka peittää näkyvistä homoseksualismin piilevän teeman.

Elämänsä viime vuosina Foucault koki Eribonin mukaan erityisen vaiputtavana oleskelut Yhdysvalloissa, jonne siirtymistä Foucault harkitsi. Yhdysvaltain länsirannikon vapaista oloista Foucault kuitenkin toi tietämättään ruumisensa lopullisen kohtalonsa. Eribonin »aikamme rutoksi» kutsuma aids surmasi 58-vuotiaan Foucault'n jo varsin pian ensi oireiden ilmaannuttua. Kun huippuintellektuelli sortuu fataaliin aivotulehdukseen, hän kuitenkin saa varmasti arvoisensa lopun.

Pertti Ahonen

HALLINNON TUTKIMUKSEN PÄIVÄT 1995

Vuoden 1995 Hallinnon Tutkimuksen Päivät järjestetään 12–13 joulukuuta Vaasan yliopistossa. Päivien yleisteemana on »kansainvälistyvä hallintopoliitiikka».

Pääalustajina päivillä ovat:

Prof. Rune Premfors, Tukholman yliopistosta
sekä

Prof. A.J. Toonen, Leidenin yliopistosta

Päivien yhteydessä järjestetään jälleen myös jatkokoulutuspäivät 14–15.12, joista vastaa prof. Premfors. Jatkokoulutuspäiviin osallistuvien toivotaan tutustuvan etukäteen myöhemmin ilmoitettavaan materiaaliin.

Lisätietoja päivien sisällöstä, ryhmistä yms. voi kysyä Vaasan yliopiston yhteiskuntatieteellisestä tiedekunnasta esim.:

Pirkko Vartiainen (961-324 8418)

Esa Hyyryläinen (961-324 8423)

Ajantasalla olevaa tietoa myös WWW osoitteesta:

<http://www.uwasa.fi/~ehy/>